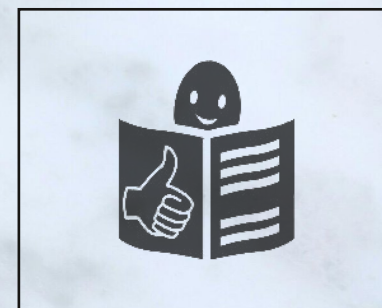

Prawa i obowiązki obywatela

Tekst łatwy do rozumienia

Prawa i obowiązki obywatela

Tekst łatwy do rozumienia

Tekst: Regina Mynarska

Konsultacje dostępności: Julia Maślińska

Projekt, skład publikacji i redakcja: Łukasz Podgórni

Zdjęcia na okładce: Freepik.com i Pexels.com

My też mamy głos!

Projekt realizowany przez Stowarzyszenie Rodziców

i Przyjaciół Osób z Zespołem Downa „Tęcza” w Krakowie

www.stowarzyszenietecza.org

**KOMITET
DO SPRAW
POŻYTKU
PUBLICZNEGO**

Narodowy Instytut Wolności
Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego

Rządowy Program
Fundusz Inicjatyw
Obywatelskich
na lata 2021-2030
NOWE FIO

**SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM
ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU
FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030**

Ta publikacja udostępniona jest na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowa.

Pełny tekst licencji dostępny na stronie:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/legalcode.pl>

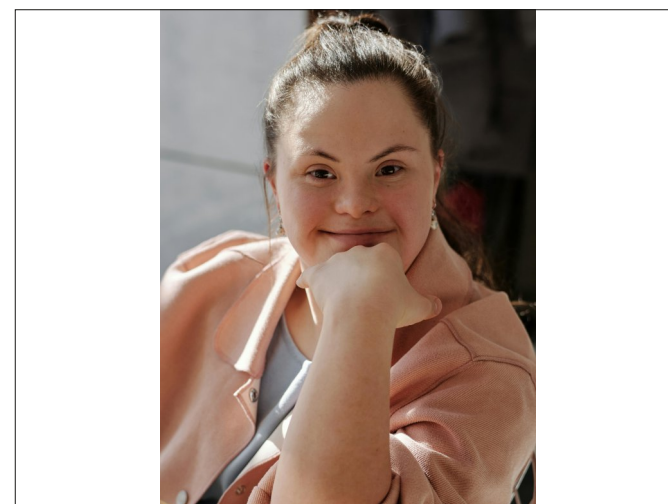
Prawa i obowiązki obywatela

Osoby które urodziły się w Polsce są obywatelami Polski.
Ale nie wszyscy ludzie mieszkający w Polsce są jej obywatelami.
Obywatelami mogą stać się osoby mieszkające w Polsce długo.
W Polsce są zapisane zasady bycia obywatelem.
To się nazywa konstytucja.
Zasady konstytucji są zapisane w specjalnej książce.
Na zdjęciu jest książka z konstytucją.

Konstytucja opisuje jakie są prawa i obowiązki obywateli.
Mieć prawo oznacza że ma się coś zapewnione.
Obowiązek oznacza coś co musi się robić.
W konstytucji jest zapisane że człowiek jest wolny.
Jest zapisane że każdy człowiek ma swoją godność.
Godność oznacza że zasługuje się na szacunek.
Obok jest zdjęcie osoby z niepełnosprawnością.
Tej osobie należy się szacunek.

Prawa i obowiązki obywatela

Polskie prawo chroni wolność obywateli.

Mówi że nie wolno nikogo traktować bez szacunku.

Nie można też nikogo zmuszać do rzeczy których prawo zabrania.

Wobec zasad prawa wszyscy są równi.

To znaczy że każdy obywatel ma te same obowiązki i prawa.

Nieważne czy ktoś jest bogaty czy biedny.

Na zdjęciu są bogaty i biedny obywatel.

Konstytucja traktuje ich równo.

Czasem ludzie gorzej traktują osoby z niepełnosprawnościami.

Czasem traktują gorzej kobiety od mężczyzn.

Czasem gorzej traktują kogoś z powodu wyznania.

Wyznanie oznacza w jakiego Boga się wierzy.

Ale nie wolno nikogo gorzej traktować z powodu takich spraw.

Władza w państwie musi traktować wszystkich tak samo.

Nie wolno nikogo traktować gorzej niż innych.

Na zdjęciu są różni ludzie którzy mają te same prawa.

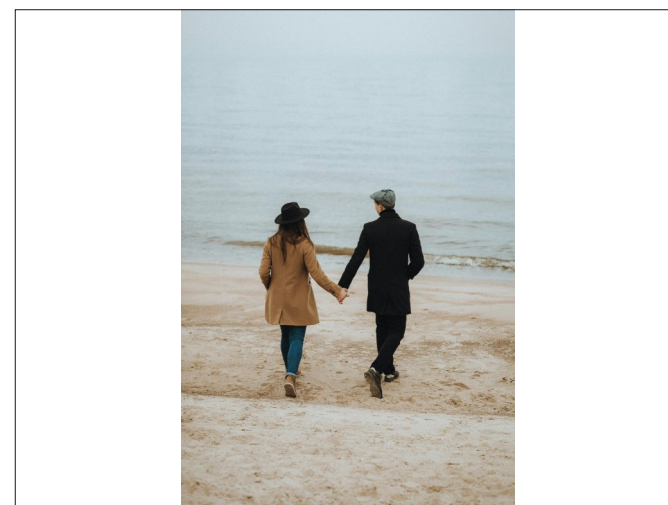
Prawa i obowiązki obywatela

W Polsce kobiety i mężczyźni mają równe prawa.
Tak jest w różnych życiowych sytuacjach.
Na przykład w rodzinie trzeba równo dzielić się obowiązkami.
Trzeba sprawiedliwie umówić się kto będzie sprzątać.
Trzeba sprawiedliwie umówić się kto będzie gotować.
Kobieta i mężczyzna powinni na równi zajmować się dziećmi.
Na zdjęciu mężczyzna i kobieta razem zmywają naczynia.

Kobiety i mężczyźni mają takie samo prawo do odpoczynku.
Każdy potrzebuje czasem pójść na spacer.
Każdy chce czasem obejrzeć film albo poczytać książkę.
W rodzinie dobrze jest także odpoczywać razem.
Można wtedy miło spędzić czas i poznać się lepiej.
Na zdjęciu są kobieta i mężczyzna na spacerze na plaży.

Prawa i obowiązki obywatela

Kobiety i mężczyźni mają równe prawo rządzić państwem.

Kobieta może być ważną osobą we władzy.

Mężczyzna może być ważną osobą we władzy.

Na razie rządzi więcej mężczyzn niż kobiet.

Jednak kobiety rządzą coraz częściej.

Na zdjęciu jest kobieta która rządzi polskimi szkołami.

Nazywa się Barbara Nowacka.

Kobiety i mężczyźni powinni być równi w pracy.

Za tę samą pracę powinni dostawać tyle samo pieniędzy.

Nie może być tak że kobietom płaci się mniej.

Polska konstytucja mówi że nie wolno tak robić.

Ale na razie dzieje się tak często.

Kobiety i mężczyźni powinni też na równi rządzić w pracy.

Jeśli jakaś kobieta dużo umie to może być dobrą dyrektorką.

Na zdjęciu jest dyrektorka szkoły w Cieszynie z uczniem.

Prawa i obowiązki obywatela

Kobiety i mężczyźni mają równe prawo do uczenia się.
Nauczyciel nie może traktować uczennicy gorzej od ucznia.
Nauczyciel nie może traktować ucznia gorzej od uczennicy.
Nauczyciel powinien oceniać uczniów i uczennice sprawiedliwie.
Na zdjęciu są uczniowie i uczennice w szkole.

W Polsce kobiety i mężczyźni mają takie samo prawo do pomocy.
Kiedy zachorują państwo powinno pomagać im tak samo.
Nagrody też trzeba dawać sprawiedliwie.
Państwo daje medale za robienie wyjątkowych rzeczy.
Na przykład za to że ktoś bronił swojego kraju.
Na zdjęciu są kobieta i mężczyzna z medalami.

Prawa i obowiązki obywatela

Nie wszyscy obywatele polscy są Polakami.
Niektórzy są na przykład Niemcami.
Inni są na przykład Ukraińcami.
Ci obywatele mają prawo do mówienia w swoim języku.
Mają prawo zachowywać swoje zwyczaje.
Mają prawo tworzyć swoją kulturę.
Na zdjęciu są obywatelki polskie które są Ukrainkami.
Ubrały się w ukraińskie stroje ludowe.

Czasami obywatel Polski jedzie do innego kraju.
W innym kraju państwo polskie też musi się nim opiekować.
W innych krajach też pracują polscy urzędnicy.
Nazywają się konsul i ambasador.
Gdy w innym kraju będziesz mieć duży problem to ci pomogą.
Na zdjęciu jest ambasador Polski w Niemczech.
Niemcy to inne państwo.

Prawa i obowiązki obywatela

Państwo polskie chroni życie każdej osoby.
Nie wolno nikogo zranić.
Nie wolno nikogo zabić.
Nie wolno robić operacji lekarskiej bez zgody osoby.
Nie wolno być okrutnym.
Nie wolno nikomu zadawać bólu ani nikogo bić.
Na zdjęciu jest osoba która kogoś bije.
Jest to zabronione.

Czasami ludzie robią złe rzeczy.
Czasami kogoś okradną albo pobiją.
Wtedy powinni być ukarani.
W Polsce karą może być zamknięcie w więzieniu.
Na zdjęciu obok jest więzienie.
W Polsce nie można bić za karę.
To się nazywa kara cielesna.
Ciało człowieka jest chronione.

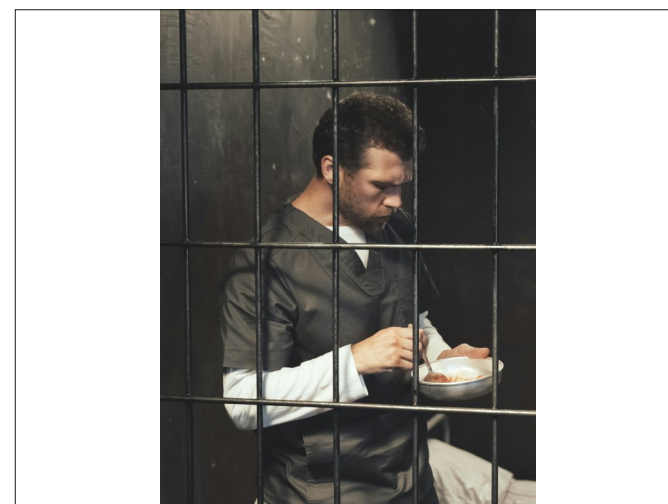
Prawa i obowiązki obywatela

Gdy obywatel zrobił coś złego państwo to sprawdza.
Na zdjęciu jest urzędniczka państwa która sprawdza winę.
Taka urzędniczka nazywa się sędzia i pracuje w sądzie.
Jeśli ktoś jest winny sędzia to ogłasza.
Dopiero wtedy można zamknąć osobę winną w więzieniu.
Państwo musi zawiadomić rodzinę że osoba jest w więzieniu.
Bliscy osoby mają prawo wiedzieć że ta osoba została ukarana.

Bez sędzi policja może zamknąć obywatela tylko na 2 dni.
Obywatel podejrzany o coś złego musi wiedzieć o co chodzi.
Państwo od razu musi mu wyjaśnić o co jest podejrzany.
Obywatel ma prawo rozumieć o co jest oskarżony.
Jeśli pójdzie do więzienia ma prawo być tam dobrze traktowany.
Obywatela w więzieniu nie można bić.
Obywatel ma prawo dostać w więzieniu jedzenie.
Na zdjęciu jest jedzenie w więzieniu.

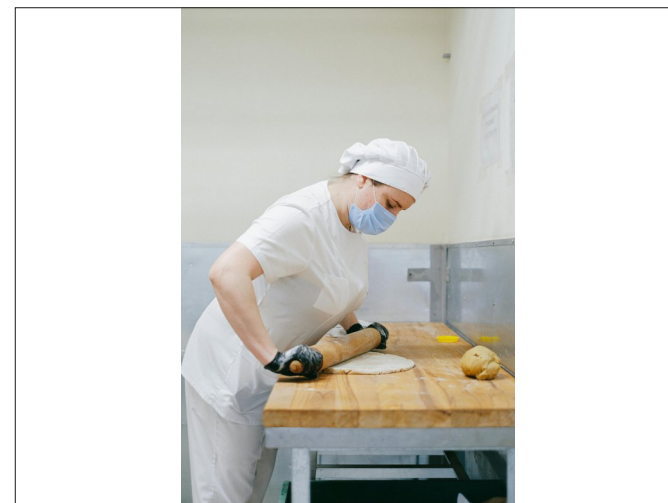
Prawa i obowiązki obywatela

Każdy obywatel sądzony przez sąd ma prawo do obrony.
Obywatela broni wtedy specjalny urzędnik czyli adwokat.
Tylko sąd ma prawo nazwać człowieka winnym.
W czasie sądenia każdą osobę uważa się za niewinną.
Sąd ma obowiązek oceniać osobę sprawiedliwie.
Sąd ma obowiązek szukać prawdy.
Na zdjęciu są adwokat i oskarżony obywatel w sądzie.

Każdy obywatel ma prawo do ochrony życia prywatnego.
Prywatne jest to co dotyczy ciebie, twojej rodziny i przyjaciół.
Ochrona oznacza że nikt nie może krzywdzić ciebie ani rodziny.
Nikt nie może mówić złych rzeczy o innej osobie.
Obywatel ma prawo decydować o swoim życiu osobistym.
Osobiste jest to co dotyczy tylko ciebie.
Samemu decydujesz na przykład gdzie chcesz pracować.
Na zdjęciu jest osoba która pracuje w piekarni.

Prawa i obowiązki obywatela

Jeśli obywatele mają dzieci to są rodzicami.
Wszyscy rodzice mają jakieś poglądy na życie.
Wszyscy rodzice mają jakieś przekonania.
Przekonania to coś co uważamy za prawdziwe.
Na przykład ktoś jest przekonany że Bóg istnieje.
Taka osoba ma prawo mówić swojemu dziecku że Bóg istnieje.
Na zdjęciu jest mama z dziećmi w kościele katolickim.

Rodzice powinni wychowywać dziecko zgodnie z jego wiekiem.
Małe dziecko jeszcze niewiele wie o świecie.
Rodzice muszą mu wszystko tłumaczyć.
Na początku tłumaczą rzeczy proste.
Gdy dziecko jest starsze może zrozumieć więcej.
Wtedy rodzice tłumaczą mu trudniejsze rzeczy.
Na zdjęciu jest mama która tłumaczy coś dziecku.

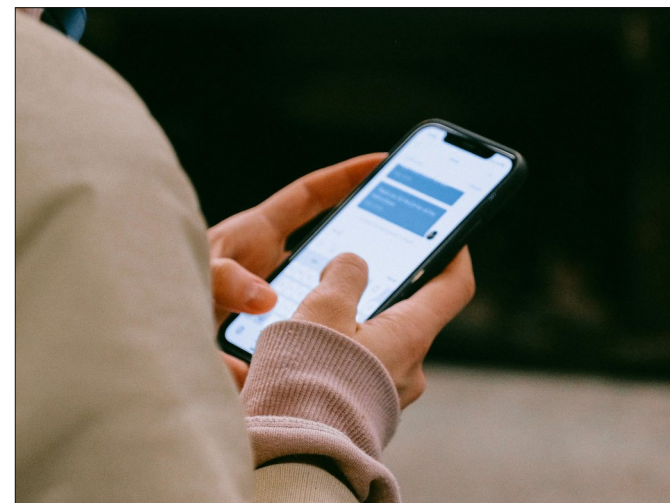
Prawa i obowiązki obywatela

Rodzice tłumaczą też dziecku co jest dobre a co złe.
Mówią mu jak zachowywać się w różnych sytuacjach.
To się nazywa wychowywanie dziecka.
Dziecko też ma prawo wierzyć w to co chce.
Ma prawo myśleć to co chce.
Na zdjęciu jest uśmiechnięte dziecko z rodzicami.

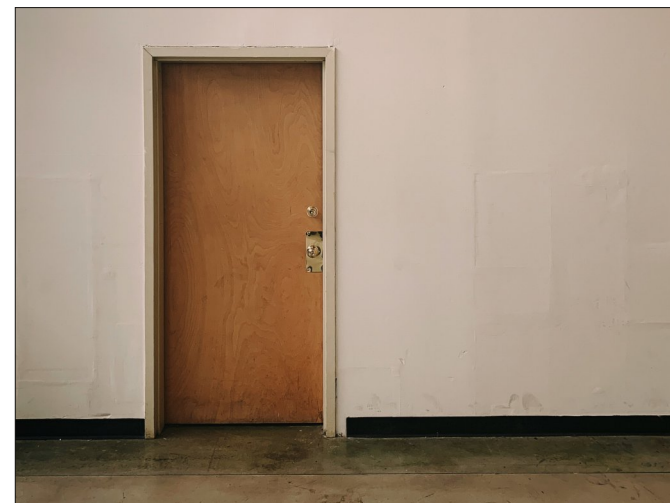
Często wysyłamy innym osobom wiadomości.
Mamy prawo trzymać te wiadomości w tajemnicy.
Innym osobom nie wolno czytać twoich wiadomości.
Tylko osoba której wysyłasz wiadomość może ją przeczytać.
Na zdjęciu jest osoba która wysłała wiadomość z telefonu.

Prawa i obowiązki obywatela

Mieszkanie każdego obywatela jest pod ochroną.
Nikt nie może wejść do twojego mieszkania bez pozwolenia.
Nawet policja musi mieć specjalne pozwolenie żeby wejść.
Musi pokazać takie pozwolenie obywatelowi.
Na zdjęciu są zamknięte drzwi do mieszkania.

Obywatel ma prawo do tajemnicy na temat swojego życia.
Państwo nie może cię śledzić bez twojej wiedzy.
Państwo nie może nikomu przekazywać informacji o tobie.
W urzędach są różne dokumenty na twój temat.
Masz prawo zobaczyć te dokumenty kiedy chcesz.
Jeśli będzie w nich błąd to urząd musi go poprawić.
Na zdjęciu obywatelka czyta dokumenty w urzędzie.

Prawa i obowiązki obywatela

Każdy obywatel może podróżować po Polsce.
Możesz pojechać do każdego miasta i wsi.
Możesz zamieszkać w każdym miejscu w kraju.
Nikt nie może zabronić ci mieszkania w jakimś mieście czy wsi.
Na zdjęciu obywatel jedzie pociągiem przez Polskę.

Obywatel Polski ma prawo mieszkać w Polsce na stałe.
Obywatel Polski może też wyjechać z kraju kiedy chce.
Państwo nie może zabronić obywatelowi powrotu do Polski.
Na zdjęciu są obywatele Polski na granicy z Niemcami.

Prawa i obowiązki obywatela

Obywatel Polski może wierzyć w co chce.
Może się modlić kiedy tego potrzebuje.
Może modlić się razem z innymi osobami.
Może też modlić się sam.
Każdy obywatel ma prawo obchodzić swoje święta.
Na zdjęciu jest osoba która się modli.

Nikt nie może kazać obywatelowi w coś wierzyć.
Ludzie wierzący mają prawo mieć budynek swojego kościoła.
Mają prawo przychodzić tam kiedy chcą.
Nikt nie może zabronić obywatelowi przychodzić do kościoła.
Nikt nie może zmusić obywatela do przychodzenia do kościoła.
Każdy ma prawo do tajemnicy na temat swojej wiary.
Na zdjęciu są polscy obywatele wiary islamskiej.

Prawa i obowiązki obywatela

Obywatele polscy mogą mieć swoje zdanie.
Mogą myśleć o różnych sprawach co chcą.
Obywatele polscy mogą swobodnie zdobywać informacje.
Mogą też przekazywać różne informacje innym.
Osoba na zdjęciu ogląda wiadomości w telewizji.

Obywatele polscy mogą organizować duże spotkania.
Spotkanie wielu obywateli to zgromadzenie.
Na zgromadzeniu mówi się o ważnych rzeczach.
Na zgromadzeniu śpiewa się hymny czyli pieśni.
Na zgromadzeniu ludzie sprzeciwiają się niesprawiedliwości.
Zgromadzenie może maszerować po ulicy.
Zgromadzenie nie może nikogo bić i niczego niszczyć.
Na zdjęciu jest zgromadzenie na ulicy.

Prawa i obowiązki obywatela

Obywatele Polski mają prawo łączyć się w grupy.
Zorganizowana grupa ludzi to organizacja.
Obywatele tworzą organizacje zajmujące się różnymi sprawami.
Są na przykład organizacje osób z niepełnosprawnościami.
Na zdjęciu jest spotkanie ludzi z takiej organizacji.

Organizacje nie mogą nikomu szkodzić.
Muszą działać zgodnie z polskim prawem.
Państwo sprawdza czy organizacje nie łamią prawa.
Na zdjęciu jest urząd który sprawdza organizacje.

Prawa i obowiązki obywatela

Obywatele mogą tworzyć organizacje pracowników.
Takie organizacje to związki zawodowe.
Związki zawodowe dbają o ludzi pracujących.
Pilnują czy wszyscy dostają za pracę pieniądze.
Pilnują czy pracownicy nie są przemęczeni.
Na zdjęciu są robotnicy w czasie przerwy od pracy.

Czasem jakiś pracownik może być pokrzywdzony.
Wtedy związki zawodowe wspólnie go bronią.
Związki zawodowe czasem robią strajk.
Strajk polega na tym że pracownicy nie pracują.
W ten sposób protestują przeciwko swojej krzywdzie.
Na zdjęciu jest strajk pracowników.

Prawa i obowiązki obywatela

Obywatel ma prawo dowiedzieć się jak władza rządzi.
Każdy może zapytać urzędnika o jakąś sprawę.
Każdy może zapytać władzę o państwowe pieniądze.
Każdy może przeczytać dokumenty władzy.
Na zdjęciu jest rząd Polski w czasie pracy.

Każdy dorosły obywatel ma prawo wybierać prezydenta Polski.
Dorośła jest osoba która skończyła 18 lat.
Dorosły obywatel ma też prawo wybierać posłów.
Posłowie to ludzie którzy tworzą polskie prawo.
Na zdjęciu jest sejm czyli grupa posłów.
Sejm spotyka się w Warszawie czyli polskiej stolicy.
Stolica to miasto w którym jest władza państwa.

Prawa i obowiązki obywatela

Obywatele mają prawo mieć różne rzeczy na własność.
Na przykład mają prawo mieć na własność mieszkanie.
Mogą kupić sobie własny samochód.
Rodzice mają prawo przekazać swoją własność dzieciom.
Prawo do przekazywania czegoś dzieciom to dziedziczenie.
Na zdjęciu ludzie wprowadzają się do nowego mieszkania.

Państwo ustala jaka ma być najniższa pensja pracowników.
Pensja to pieniądze które dostaje się za pracę.
Każdy obywatel ma prawo wybrać sobie pracę.
Ma prawo decydować kim chce być.
Obywatel może na przykład być piekarzem.
Może pracować przy budowie domów.
Na zdjęciu jest osoba która pracuje w zakładzie fryzjerskim.

Prawa i obowiązki obywatela

Nie można zmuszać do pracy dzieci.
Dzieci mają prawo do nauki i zabawy.
Pracować może osoba która skończy 16 lat.
Na zdjęciu jest pracowniczka która ma 16 lat.

Każdy pracownik w Polsce ma być bezpieczny.
Na zdjęciu jest robotnik w ochronnym kasku.
Każdy ma prawo do czystego miejsca pracy.
Pracownicy mają prawo do odpoczynku.
Co roku mogą korzystać z urlopu.
Urlop to dni wolne od pracy za które szef płaci.

Prawa i obowiązki obywatela

Czasami obywatel nie może pracować z powodu choroby.
Wtedy dostaje pieniądze od polskiego państwa.
Kiedy pracownik się zestarzeje nie ma już siły pracować.
Wtedy też ma prawo dostawać pieniądze od państwa.
To się nazywa emerytura.
Na zdjęciu są obywatele którzy są na emeryturze.

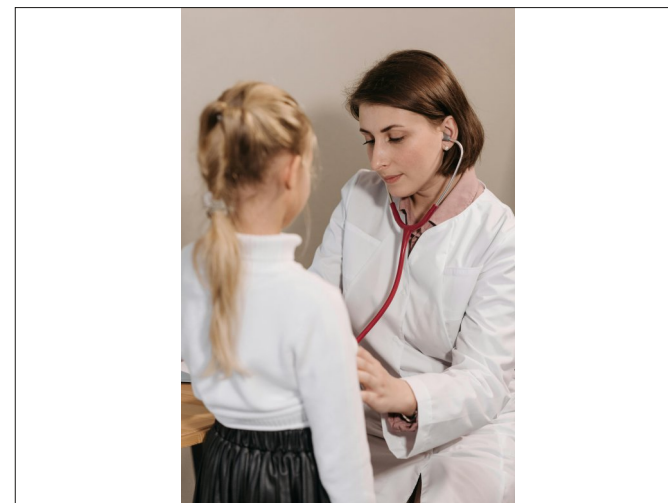
Czasami obywatel szuka pracy i nie może jej znaleźć.
Pyta w różnych miejscach ale nikt nie chce go zatrudnić.
Taki obywatel to bezrobotny.
Państwo pomaga bezrobotnym obywatelom.
Wypłaca im pieniądze żeby mieli za co żyć.
Na zdjęciu bezrobotna obywatelka pyta o pracę.

Prawa i obowiązki obywatela

Państwo chroni zdrowie każdego obywatela.
Państwo ma obowiązek zatrudniać lekarzy i pielęgniarki.
Chory obywatel idzie do przychodni żeby się wyleczyć.
Jeśli jest bardzo chory to idzie do szpitala.
W szpitalu lekarze robią mu na przykład operację.
Na zdjęciu lekarka w przychodni bada młodą obywatelkę.

Państwo szczególnie dba o zdrowie dzieci.
Państwo troszczy się o kobiety w ciąży.
Ciąża oznacza że kobieta ma w brzuchu małe dziecko.
Taka kobieta potrzebuje specjalnej opieki lekarskiej.
Państwo dba też o zdrowie osób z niepełnosprawnościami.
Zapewnia pomoc lekarską osobom starszym.
Na zdjęciu jest kobieta w ciąży u lekarki.

Prawa i obowiązki obywatela

Państwo dba o obywateli kiedy pojawiają się choroby zakaźne.
Chorobą zakaźną łatwo się zarazić.
W krótkim czasie może zachorować dużo osób.
Wtedy państwo leczy wszystkich chorych.
Na zdjęciu są ludzie w ochronnych maseczkach.

Dym z kominów fabryk może zepsuć powietrze.
Powietrze psują też spaliny z samochodów.
Państwo dba żeby powietrze było czyste.
Różne odpady mogą zabrudzić wodę.
Wtedy też pomaga państwo.
Na zdjęciu jest oczyszczalnia wody.
Oczyszczalnię wody zbudowało państwo.

Prawa i obowiązki obywatela

Państwo zachęca obywateli do uprawiania sportu.
Gdy obywatele uprawiają sport to są zdrowi.
Dlatego państwo buduje boiska i baseny.
Dba żeby dzieci i młodzież uprawiały sport.
Na zdjęciu chłopcy grają w piłkę nożną na boisku.

Państwo bardzo pomaga osobom z niepełnosprawnościami.
Daje im pieniądze żeby miały za co kupować jedzenie.
Pomaga im nauczyć się zawodu żeby mogły pracować.
Daje darmowe lub tanie bilety na autobusy, pociągi i tramwaje.
Na zdjęciu jest osoba z niepełnosprawnością w pracy.

Prawa i obowiązki obywatela

Państwo prowadzi bezpłatne szkoły.
Każdy niepełnoletni obywatel musi się uczyć.
Niepełnoletni oznacza że ma mniej niż 18 lat.
Jeśli uczeń jest biedny to państwo mu pomaga.
Na zdjęciu jest uczennica na lekcji.

Państwo polskie pomaga rodzinom.
Biednym rodzinom daje pieniądze i inne rzeczy.
Państwo pomaga też jeśli w rodzinie jest dużo dzieci.
Dużo to znaczy troje lub więcej dzieci.
Taka rodzina jest na zdjęciu.
Państwo pomaga jeśli w rodzinie brakuje mamy.
Państwo pomaga jeśli w rodzinie brakuje taty.
Państwo chroni kobiety które rodzą małe dzieci.

Prawa i obowiązki obywatela

Dzieci są pod szczególną ochroną.

Państwo dba o prawa dzieci.

Nie wolno żadnego dziecka krzywdzić.

Nie wolno namawiać dziecka do robienia złych rzeczy.

Państwo opiekuje się dziećmi które nie mają rodziców.

Zajmuje się tym rzeczniczka praw dziecka.

Na zdjęciu jest Monika Horna-Cieślak.

Monika Horna-Cieślak to rzeczniczka praw dziecka.

Każdy obywatel ma prawo tworzyć dzieła sztuki.

Może malować obrazy tak jak mu się podoba.

Może pisać takie książki jakie chce.

Każdy ma prawo oglądać dzieła sztuki jakie chce.

Każdy może poznawać świat naukowo.

Obywatele mają prawo uczyć innych o różnych sprawach.

Obywatele mogą chodzić do teatru, kina, muzeum.

Na zdjęciu są obywatele w kinie.

Prawa i obowiązki obywatela

Władza w państwie ma obowiązek dbać o przyrodę.
Przyroda to rośliny, zwierzęta, powietrze, woda.
Ludziom nie wolno niszczyć przyrody.
Przyroda jest potrzebna do życia.
Obywatele mają prawo wiedzieć czy przyroda jest czysta.
Na zdjęciu jest czysty las w Polsce.

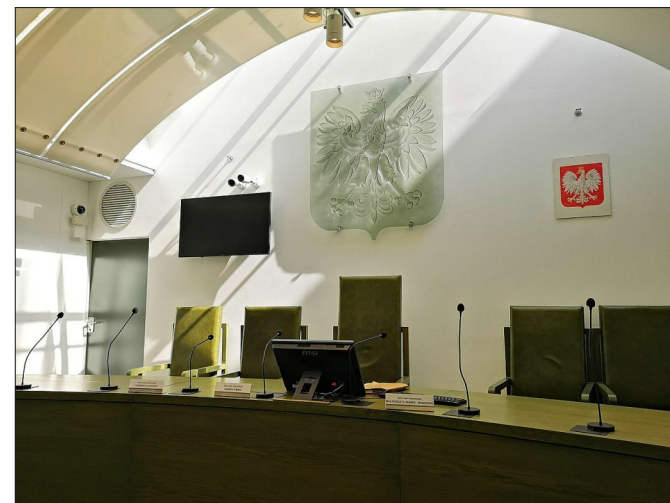
Każdy człowiek potrzebuje mieszkania.
Władza w państwie dba żeby obywatele mieli mieszkania.
Państwo ma pomagać obywatelom którzy stracili mieszkanie.
Państwo ma budować mieszkania dla obywateli.
Władza powinna pomagać ludziom kupować mieszkania.
Władza powinna chronić przed zbyt wysokimi cenami mieszkań.
Na zdjęciu jest budowa nowych mieszkań.

Prawa i obowiązki obywatela

Czasami zdarza się że władza w państwie się pomyli.
To może zaszkodzić polskiemu obywatelowi.
Na przykład straci przez to pieniądze.
Wtedy państwo musi oddać pieniądze obywatelowi.
To się nazywa odszkodowanie.
Czasem władza w państwie zrobi coś niezgodnego z prawem.
Obywatel ma prawo powiedzieć o tym w sądzie.
Na zdjęciu jest sąd czyli urząd który dba o prawo.

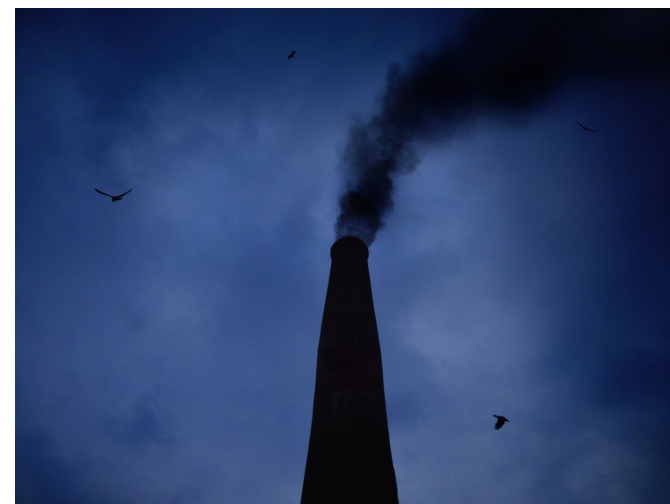
Prawo w Polsce musi być zgodne z konstytucją.
Jest specjalny urząd który o to dba.
Nazywa się Trybunał Konstytucyjny.
Jest też specjalny urzędnik który dba o prawa obywateli.
To rzecznik praw obywatelskich.
Możesz do niego zadzwonić pod numer 800 676 676.
Na zdjęciu jest rzecznik praw obywatelskich.
Nazywa się Marcin Wiącek.

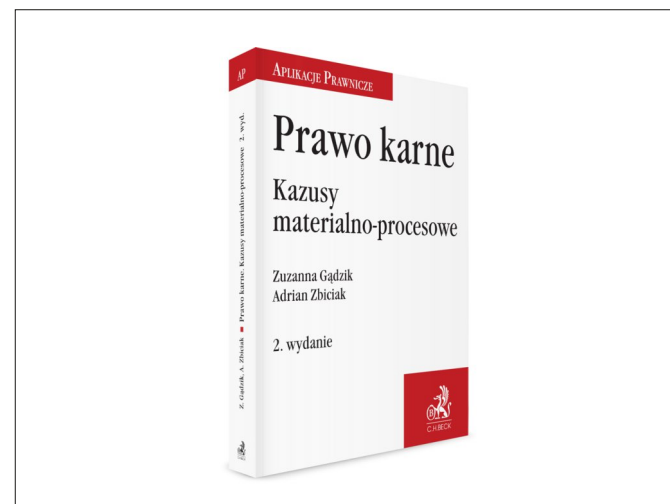
Prawa i obowiązki obywatela

Każdy obywatel ma wobec państwa ważne obowiązki.
Obowiązkiem obywatela jest wierność wobec Polski.
Wierność oznacza że nie współpracuje się z wrogami kraju.
Obywatel ma obowiązek dbać o wspólne rzeczy Polaków.
Ma na przykład dbać o przyrodę i kulturę.
Nie może palić czegoś co zatrauwa powietrze.
Na zdjęciu jest komin z którego leci trujący dym.

Każdy obywatel ma obowiązek przestrzegać polskiego prawa.
To znaczy że ma się zachowywać uczciwie.
Nie wolno nikogo oszukiwać ani okradać.
Nie wolno nikogo bić ani zabijać.
Nie wolno nikogo obrażać.
Jeśli obywatel zrobi coś takiego zostanie ukarany.
Na zdjęciu jest książka z przepisami prawa.

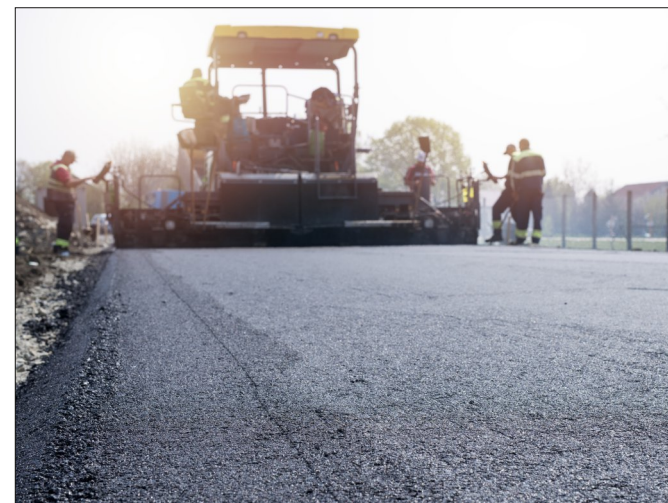
Prawa i obowiązki obywatela

Jeśli obywatel pracuje dostaje za to pensję.
Obywatel ma obowiązek oddać część pensji urzędowi.
To się nazywa płacenie podatków.
Dzięki temu państwo ma pieniądze.
To są wspólne pieniądze wszystkich obywateli.
Na zdjęciu jest urząd który zbiera podatki.
Nazywa się urząd skarbowy.

Za pieniądze z podatków państwo buduje dla wszystkich drogi.
Prowadzi szkoły dla wszystkich obywateli.
Prowadzi dla wszystkich szpitale.
Na zdjęciu jest budowa drogi państwowej.

Prawa i obowiązki obywatela

Gdy jest wojna niektórzy obywatele mają obowiązek bronić Polski.
Dorośli mężczyźni mają wtedy obowiązek być żołnierzami.
Muszą bronić Polski przed wrogiem.
Obywatele z niepełnosprawnościami nie mają tego obowiązku.
Na zdjęciu są żołnierze polskiego wojska.

Każdy obywatel ma obowiązek dbać o środowisko.
Środowisko czyli przyroda jest dla wszystkich obywateli.
Nie wolno zatruwać ani niszczyć przyrody.
Na zdjęciu obywatel sadzi drzewo.
Drzewa są bardzo ważne dla środowiska.

Użyte zdjęcia

- **Artz2021**: s. 7 (góra); CC BY-SA 4.0: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.en>
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Wystawa_%C5%9A%C4%85sk_Cieszy%C5%84ski_w_Wikipedii_25.jpg
- **Jacek Bogdan**: s. 26 (dół); CC BY-SA 3.0: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.en>
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Grupowa_Oczyszczalnia_Sciekow_w_Lodzi_2009-07.JPG
- **Radosław Botev**: s. 18 (dół); CC BY 3.0 PL: <https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/deed.en>
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Protest_against_anti-pandemic_measures_in_Warsaw_\(20.03.2021\)_\(10\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Protest_against_anti-pandemic_measures_in_Warsaw_(20.03.2021)_(10).jpg)
- **Piotr Drabik**: s. 34 (góra); CC BY 2.0: <https://creativecommons.org/licenses/by/2.0/deed.en>
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Polscy_%C5%BCo%C5%82nierze_\(13825048585\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Polscy_%C5%BCo%C5%82nierze_(13825048585).jpg)
- **Fibonacci Blue**: s. 20 (dół); CC BY 2.0: <https://creativecommons.org/licenses/by/2.0/deed.pl>
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Fast_food_workers_on_strike_for_higher_minimum_wage_and_better_benefits_\(26162369870\).jpg?uselang=pl](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Fast_food_workers_on_strike_for_higher_minimum_wage_and_better_benefits_(26162369870).jpg?uselang=pl)
- **Freepik.com**: s. 5 (dół), s. 23 (góra), s. 33 (dół)
- **Gov.pl**: s. 9 (dół); CC BY 3.0 PL: <https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/deed.en>
https://commons.m.wikimedia.org/wiki/File:Dariusz_Paw%C5%82o%C5%9B_2.png,
s. 29 (góra) – <https://brpd.gov.pl/o-rzeczniczce/>
s. 31 (dół) – <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rzecznik-i-biuro>

Użyte zdjęcia

- **Adrian Grycuk**: s. 7 (góra); CC BY-SA 3.0 PL: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/pl/deed.en>
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Barbara_Nowacka_Sejm_2015.JPG,
s. 19 (dół) – https://commons.wikimedia.org/wiki/File:KRS_S%C4%85d_Rejonowy_dla_m.st._Warszawy.jpg,
s. 21 (góra) – https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Komisja_Obrony_Narodowej_Sejm_2018.jpg
- **Janusz Jurzyk**: s. 16 (dół); CC BY-SA 3.0: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.en>
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Przej%C5%9Bcie_graniczne_w_%C5%9Awinouj%C5%9Bciu.JPG
- **Jwdys**: s. 31 (góra); CC BY-SA 4.0: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.en>
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sala_S%C4%85du_Najwy%C5%BCszego,_zdj.11_kwietnia_2019_r.jpg
- **koushik das**: s. 32 (góra)
- **Grzegorz Krzyżewski BRPO**: s. 4 (góra) – <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-tk-projekt-zmiany-konstytucji-senat>
- **Księgarnia.beck.pl**: s. 32 (dół)
<https://www.ksiegarnia.beck.pl/21946-prawo-karne-kazusy-materialno-procesowe-zuzanna-gadzik>
- **PAP/Łukasz Gągulski**: s. 12 (góra)
<https://www.rp.pl/prawo-karne/art38481031-obronca-kierowcy-seicento-chce-kasacji-wyroku-ws-wypadku-beatyszydlo>

Użyte zdjęcia

– **PAP/Tomasz Gzell:** s. 11 (góra)

<https://www.pap.pl/aktualnosci/prezes-sn-zdazymy-rozstrzygnac-protesty-wyborcze-i-referendalne-w-razie-potrzeby>

– **PAP/Artur Reszko:** s. 17 (dół)

<https://dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/muzulmanski-zwiazek-religijny-w-rp-ma-95-lat-zajmuje-sie-religia-i-tradycja>

– **Pexels.com:** s. 4 (dół), s. 6, s. 8 (góra), s. 11 (dół), s. 12 (dół), s. 13, s. 14, s. 15 (dół), s. 16 (góra), s. 20 (góra), s. 22, s. 24, s. 25, s. 26 (góra), s. 27 (dół), s. 28, s. 29 (dół), s. 30 (dół)

– **Pixabay.com:** s. 17 (góra), s. 18 (góra), s. 23 (dół), s. 30 (góra)

– **Silar:** s. 9 (góra): CC BY-SA 4.0: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.en>

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:02023_0488_Ukrainians_celebrate_Christmas_in_Polish_Krakow.jpg, s. 10 (dół) – https://commons.wikimedia.org/wiki/File:02021_0869_Prison_cell_in_Poland,_before_1989.jpg

– **kai Stachowiak:** s. 10 (góra)

– **Stowarzyszenie „Tęcza”:** s. 19 (góra) – <https://stowarzyszenietecza.org>

– **Unsplash.com:** s. 5 (góra), s. 15 (góra), s. 27 (góra)

– **Valley Forge National Hist Park:** s. 34 (dół)

Użyte zdjęcia

- **M Z Wojalski**: s. 8 (dół); CC BY-SA 4.0: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.en>
<https://commons.wikimedia.org/wiki/>

File:Odznaczeni_%C5%82odzianie_28_czerwca_2016_przez_Ministra_Kultury_09008.jpg

- **Aleksander Zieliński/Kancelaria Sejmu**: s. 21 (dół)
<https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/komunikat.xsp?documentId=85B467BA6FC37ADEC1258A7E004E5DB3>
- **Tomasz Zugaj**: s. 33 (górze); CC BY-SA 4.0: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.en>
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Drugi_Urz%C4%85d_Skarbowy_w_Lublinie.jpg